

Exotenrubriek

Gewone sneeuwbes: heart de sniebei derby?

Henk Jansen

De van oorsprong Noord-Amerikaanse Gewone sneeuwbes (*Symphoricarpos albus* (L.) S.F. Blake) is al sinds 1820 in Nederland aanwezig, maar burgert pas sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw op veel plaatsen in. Je komt de soort overal in het openbare groen tegen, maar daarnaast kan deze ook op allerlei andere plekken opduiken. Wellicht hebben de lezers van Twirre er als kind nog wel mee geschoten in speciale *pylkebuigsewarkes* (zoals de auteur, overigens zonder toen op de hoogte te zijn geweest van de giftigheid van de bessen)... Dat de soort daarbij veel andere soorten verdringt is wel duidelijk, maar toch staat deze struik niet hoog op de lijst van te bestrijden exoten. Reden om er eens goed op in te zoomen.

Familie en morfologie

De naam S.F. Blake slaat op een befaamde Amerikaanse botanicus en plantentaxonom, die de soort uitgebreid beschreef. Gewone sneeuwbes (hierna kortheidshalve Sneeuwbes) behoort tot de *Caprifoliaceae* oftewel de Kamperfoelifamilie. Dit is een vrij kleine familie waartoe recent ook de valerianen en de kaardenbollen worden gerekend. Het gaat om een tot 1,5 meter hoge struik die rondachtig tot elliptisch afgeronde bladeren kent (figuur 2). Deze kunnen ook enigszins gelobd zijn of zijdelings ingesneden vooral bij de jonge loten. Van onderen zijn ze meestal kaal tot zwak behaard. De bladeren zijn kruisgewijs aan de stengel geplaatst. De roze/witte bloemen hebben heel korte stelen en staan in onderbroken aren (figuur 3). De bloemkroon is vijfdelig en van binnen dicht behaard. De bessen zijn tweezadig (figuur 4) en hebben heel kleine, groenige schutbladen. Ze zijn wit, waaraan de soort haar achternaam *albus* te danken heeft. De bessen staan dicht op elkaar, waar de naam *symphoricarpos* met de woorden: *symphorein* (dicht bijeen staande) en *carpos* (vrucht) van afgeleid is.

Als je erop gaat staan kunnen ze een klappend geluid maken, vandaar de naam klapbes. De drie eigenschappen

- de typerende bladeren, de roze bloemen in korte aren en de witte bessen - maken de soort onmiskenbaar. Verwarring met andere soorten is niet mogelijk. Een naaste verwant die ook in Fryslân gevonden kan worden is de Koraalbes (*Symphoricarpos x chenaultii*). Deze soort wordt ook als ondergroei ingeplant in plantsoenen, maar is minder hoog dan de Sneeuwbes. De Koraalbes komt in Fryslân op veel minder plaatsen voor dan de Sneeuwbes. Naast deze soorten bestaat er nog een groot aantal cultivars en variëteiten die in de hovenierswereld te verkrijgen zijn.

Bloembioïogie

Sneeuwbes produceert over een lange periode (juli en augustus) nectar, die erg geliefd is met name bij wespen, maar ook bij imkers. Daarnaast zijn de bloemen van belang voor zweefvliegen en hommels. Soorten die op Wilde kamperfoelie leven komen ook voor op Sneeuwbes. Verspreiding via zaden is nog nooit aangetoond, hoewel vogels de bessen eten en elders weer uitpoepen. De plant kan een waardplant zijn voor de rupsen van de Glasvleugelpijlstaart, voor een aantal bladrollerssoorten en voor diverse nachtvlinders waaronder de Sneeuwbesvouwmynmot (Weeda *et al.* 1988).

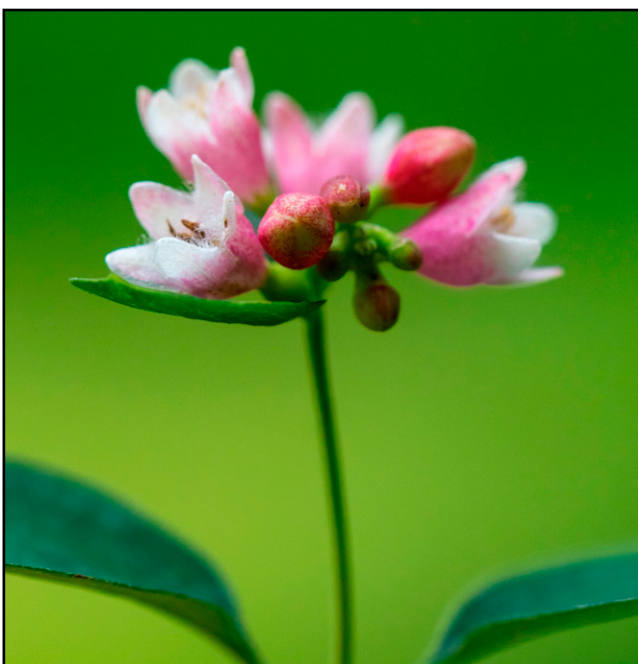
Figuur 1. Typerend groeipatroon van Sneeuwbes, Hankate (Ov) 26 september 2015 (foto Willem Braam).

Figuur 2. Bladeren van Sneeuwbes, Kollum 17 april 2019 (foto Wil Leurs).

Land van herkomst en verspreiding in Nederland en Fryslân

De Sneeuwbes is afkomstig uit Noord-Amerika. Daar komt zij met name in het noorden en westen voor, waarbij ze ook een uitgebreide verspreiding heeft in grote delen van Canada. De Sneeuwbes werd in 1817 uit Noord-Amerika in het Verenigd Koninkrijk ingevoerd. In 1893 werd de soort voor het eerst verwilderd in Nederland waargenomen (van Nierop 2009). In Nederland kan zij ondertussen praktisch overal aangetroffen worden (figuur 5). In het groenbeheer was de soort jarenlang bijzonder gewild, omdat zij voorkomt dat er onkruid op de bodem tot ontwikkeling komt (zij staat daar ook wel bekend als "vakkenvuller"). Daardoor is zij om economische redenen (bespaart onderhoudskosten) massaal toegepast in parken en plantsoenen. In Fryslân is de verspreiding nog relatief beperkt. Duidelijk is op de kaart (figuur 6) te zien dat de grootste bolwerken zich rondom Leeuwarden, Drachten en Heerenveen bevinden. Zowel op kleigronden, in de veengebieden als op het zand komt Sneeuwbes voor, waarbij er wel een voorkeur voor de hogere zandgronden lijkt te bestaan. Opvallend is dat de soort op Ameland ontbreekt, terwijl ze wel op de drie

Figuur 3. Bloem van Sneeuwbes, Kollum 22 mei 2019 (foto Wil Leurs)

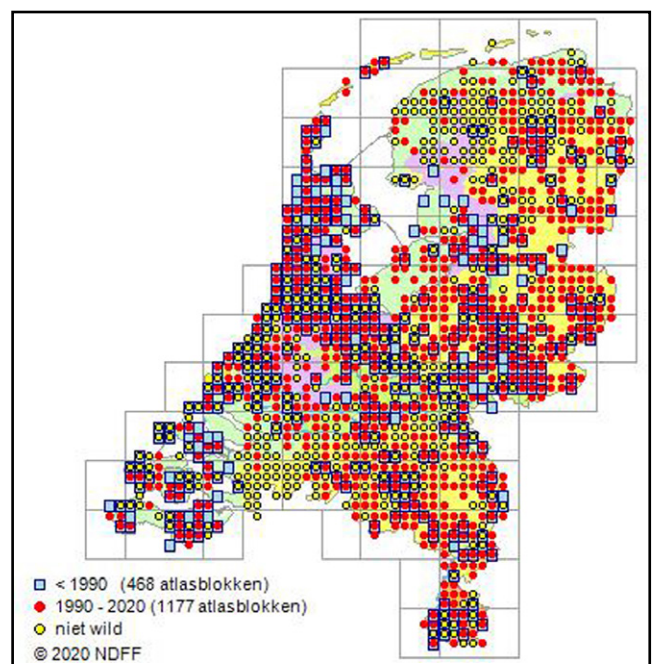

Figuur 4. Bessen van Sneeuwbes, Kollum 1 september 2019 (foto Wil Leurs).

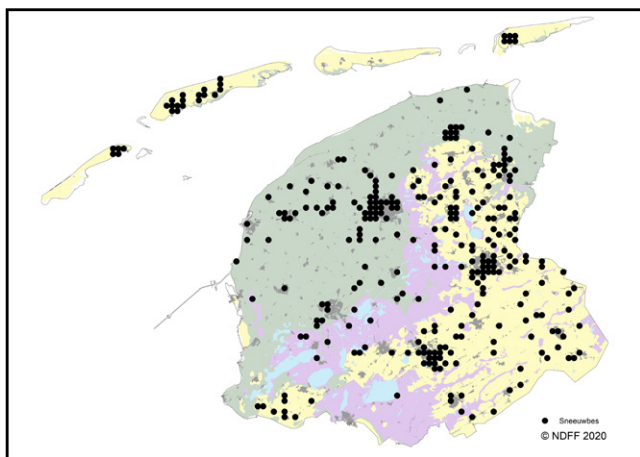
andere Friese Waddeneilanden gevonden wordt. Met name op Terschelling komt zij veel en verspreid voor. Op Vlieland en Schiermonnikoog groeit zij daarbij voornamelijk in het dorp en daar direct omheen.

Levenswijze en ecologie

Vestiging vindt plaats vanuit weggeworpen tuinafval. Dit kan met name aan de rand van natuurgebieden een probleem worden wanneer daar tuinafval gedumpt wordt. Dit gebeurt maar al te vaak zoals iedereen die regelmatig in het bos komt zal kunnen beamen. Door haar uitlopers kan zij zich bijzonder snel uitbreiden (Weeda *et al.* 1988). Zij verdringt andere soorten in de ondergroei. Bij

Figuur 5. Verspreiding van de Sneeuwbes in Nederland (bron: www.verspreidingsatlas.nl)

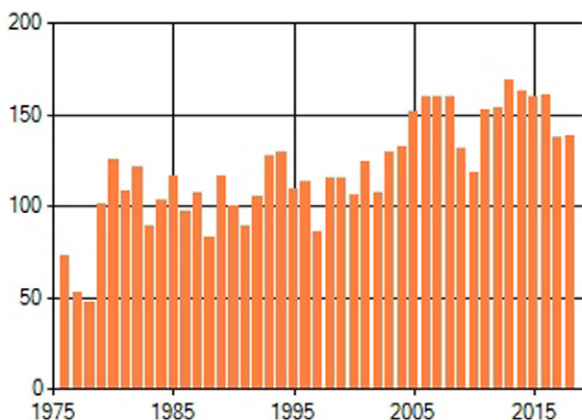

Figuur 6. Verspreiding van de Sneeuwbes in Fryslân (bron: NDFD 2020).

beschadiging kan zij zich zeer snel uitbreiden. De soort is bezig met een gestage opmars, zoals figuur 7 duidelijk laat zien. Sneeuwbes stelt daarbij vrij weinig eisen aan haar standplaats. Wel moet het vochtig genoeg zijn. Zij kan op allerlei bodemtypen aangetroffen worden.

De witte bessen en de wortels bevatten saponinen. Dat zijn zeepachtige stoffen, die in tijden van oorlog of schaarste zelfs als zeepvervanger (*sapo* betekent zeep) werden ingezet. Het saponine van de sneeuwbes bestaat onder andere uit een alkaloïde met de naam chelidonine. Alkaloiden kunnen behoorlijk giftig zijn en deze maakt daarop geen uitzondering. Deze specifieke alkaloïde vernietigt bijvoorbeeld de rode bloedcellen. Het per ongeluk inslikken van een of meerdere sneeuwbesen kan leiden tot milde symptomen van misselijkheid, duizeligheid en een lichte vorm van slaperigheid bij kinderen. Het risico van een ernstige vergiftiging lijkt niet al te groot doordat de eventuele opgegeten bessen weer worden uitgespuugd door overgeven. Bovendien hebben die saponinen als kenmerk dat ze een scherpe, bittere en dus onaangename smaak hebben. Maar je zou je buiten spelende kinderen wel moeten waarschuwen dat die zo leuk uitziende bessen toch echt giftig zijn.

Diezelfde giftigheid kan ook in dit geval weer gebruikt worden voor geneeskrachtige doeleinden. In Noord-

Figuur 7. Landelijke trend van het voorkomen van de Sneeuwbes (bron: verspreidingsatlas.nl). 1990 is 100%.

Amerika gebruikten sommige Indianenstammen de bladeren van de plant als een smeerseltje om wonden te ontsmetten. Anderen maakten er thee van en dronken dat driemaal daags om geslachtsziekten te bestrijden. Wetenschappelijk onderzoek heeft ondertussen uitgewezen dat bepaalde stoffen in de sneeuwbes inderdaad een schimmelwerende werking hebben.

Omdat Sneeuwbes een stevig wortelstelsel ontwikkelt, wordt zij in Amerika wel toegepast om erosie in terreinen op hellingen tegen te gaan. Zo is zij daar in riviergebieden aangeplant om de bodem vast te houden en zo het wegspoelen daarvan te voorkomen. In Nederland kennen we deze wijze van aanplanten niet.

Bestrijding

Er zijn her en der wel wat voorbeelden te vinden van verschillende bestrijdingsmethoden. De soort staat daarbij te boek als niet heel invasief, zodat bestrijding met herbiciden als glyfosaat eigenlijk nergens wordt toegepast. Waar dit wel werd gedaan waren de resultaten overigens positief (wat wil zeggen dat de soort ermee aanzienlijk teruggedrongen werd). Meest algemeen is uitsteken en dan vervolgens goed volgen van de groeiplekken omdat de soort in staat is uit wortels heel snel terug te groeien. Ook wordt er bij een aantal projecten gesproken van begrazing als beheermethode. Voor zover ik kan overzien is dit in Nederland nooit toegepast. Er zijn uit de literatuur geen voorbeelden naar voren gekomen van biologische bestrijding.

Conclusie

Hoewel de soort wellicht niet heel invasief is, zou de gestage uitbreiding en met name de verspreiding van Sneeuwbes in bossen wel degelijk een reden kunnen zijn deze soort kritisch te volgen en waar mogelijk terug te dringen, omdat zij een verarmende invloed heeft op de natuurlijke ondergroei in bossen.

Dankzegging

Met veel dank aan Willem Braam en Wil Leurs voor hun foto's. Hinko Talsma droeg als vanouds weer een recente verspreidingskaart bij uit de NDFD database. Allen dank!

Literatuur

- Leewis, R., L. Duistermaat, A. Grittenberger, T. van der Have, M. Soes & J. van Valkenburg, 2013.** Veldgids Exoten. KNNV, Zeist.
- Nierop, K. van, 2009.** Stinzenplanten in Groningen, Uitgeverij Noordboek.
- Weeda, E.J., R. Westra, Ch. Westra & T. Westra, 1988.** Nederlandse Oecologische Flora, Wilde planten en hun relaties deel 3: 262 en 274-275. IVN/Vara en Vewin.

Websites

Planrijk.blogspot.com

Henk Jansen
Skeanewei 12
9212 VC Boarnburgum
info@elodea.org